

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ”

КОБЕЛЄВА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 621.3:338.12.017

**ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ
ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків – 2012

Дисертацією є рукопис.
Робота виконана на кафедрі організації виробництва та управління персоналом Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Перерва Петро Григорович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
декан економічного факультету

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Заруба Віктор Якович,
Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»,
декан факультету економічної інформатики та
менеджменту

кандидат економічних наук
Ілляшенко Наталя Сергіївна,
Сумський державний університет,
доцент кафедри маркетингу і управління
інноваційною діяльністю

Захист відбудеться «19» жовтня 2012 р. о 15.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.050.02 в Національному технічному університеті „Харківський політехнічний інститут” за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21, корпус У1, ауд. 1001.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» за адресою: 61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21.

Автореферат розісланий «15» вересня 2012 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Я.А.Максименко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Електротехнічні підприємства виробляють значні обсяги продукції для внутрішнього і зовнішнього споживання, забезпечуючи народно-господарський комплекс України як засобами для прискорення науково-технічного прогресу, так і валютними надходженнями. Для ефективного здійснення комерційно-господарської діяльності на ринку електротехнічні підприємства пропонують у значних обсягах широкий асортимент продукції, кожна позиція якого потребує визначення своїх ринкових характеристик: попиту, пропозиції, ціни, якості і т.ін. В умовах широкої та жорсткої конкуренції для забезпечення стабільного виробництва та рентабельної діяльності провідне місце займає узагальнююча характеристика ринку, якою є його кон'юнктура. Для визначення пріоритетних напрямків розвитку перед підприємством, що діє на ринку, стоїть завдання вивчення стану і специфіки товарного ринку в певний момент часу, можливих тенденцій його зміни в майбутньому та своєчасного реагування на зміни, що відбуваються. Стан ринкової кон'юнктури є основою для розробки програми дій кожного підприємства на ринку своєї продукції, визначає місце і роль підприємства в економічній системі суспільства.

Питання формування та оцінювання ринкової кон'юнктури промислових товарів досліджували у своїх роботах науковці, зокрема: Г.Л.Азоєв, М.В.Александрова, В.В.Аркадьєва, І.К.Беляєвський, А.І.Бутенко, А.В.Войчак, З.В.Герасимчук, Є.П.Голубков, А.А.Горячов, В.Я.Заруба, Н.С.Ілляшенко, В.Р.Кучеренко, В.А.Карпов, М.Д.Кондратьєв, О.В.Кошій, О.А.Кратт, Л.Г.Ліпич, Ф.М.Лєвшин, В.В.Новожилов, В.Олефір, П.Г.Перерва, Ф.Г.Піскопель, Т.І.Притиченко, Г.Л.Прохницька, В.Репке, С.Г.Светуньков, Л.В. Соколова та ін.

Разом з тим широка номенклатура різноманітної за своїм призначенням електротехнічної продукції передбачає не тільки складність дослідження ринкової кон'юнктури цих виробів, але призводить до додаткових проблем у практичній реалізації питань її формування та оцінювання. Це передбачає проведення подальших досліджень з розвитку теоретичних і методико-прикладних аспектів формування та оцінювання кон'юнктури ринку продукції підприємства на основі постійного відсліджування (моніторингу), оцінки ризику зміни кон'юнктури, що забезпечує сталі ринкові позиції підприємства та його продукції.

Актуальність зазначених задач, їхня практична значущість для ефективної діяльності підприємств та організацій обумовили вибір теми дисертаційної роботи та окреслили коло питань, що в ній досліджуються.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконувалась відповідно до плану наукових досліджень кафедри організації виробництва та управління персоналом НТУ «ХП», відповідно до плану науково-дослідних робіт МОНмолодьспорту України за темами: «Розробка організаційно-економічного механізму трансферу технологій» (2008-2010 рр., ДР № 0108U001455); «Формування організаційно-економічного механізму моніторингу інноваційної діяльності» (2011-2012рр., ДР № 0111U002284), де здобувачем розроблено концептуальні основи формування та оцінювання кон'юнктури інноваційної продукції.

Мета і задачі дослідження. Метою роботи є обґрунтування теоретичних основ,

методичних рекомендацій і науково-практичних пропозицій із формування та оцінювання кон'юнктури ринку електротехнічних підприємств, які виробляють асинхронні двигуни. Поставлена мета зумовила вирішення наступних завдань:

- уточнити та поглибити визначення поняття «кон'юнктура ринку» з метою врахування його комплексності, швидкозмінності, стихійності та динамічності;
- вдосконалити класифікацію показників товарної кон'юнктури електротехнічного підприємства на основі обґрунтування критеріїв її оцінки;
- дослідити вітчизняний ринок асинхронних двигунів, які складають суттєву частку випуску електротехнічної галузі, та виявити особливості його функціонування;
- обґрунтувати найбільш суттєві показники ринкової кон'юнктури електротехнічних підприємств з виробництва асинхронних двигунів;
- дослідити існуючі методи формування й оцінювання ринкової кон'юнктури промислових товарів та обґрунтувати напрями їх вдосконалення;
- розробити науково-методичні рекомендації з формування та ранжування показників ринкової кон'юнктури на основі їх блочно-експертного дослідження;
- запропонувати методичний підхід до проведення моніторингу ринкової кон'юнктури продукції підприємства з використанням тригонометричних функцій;
- вдосконалити методи визначення ризику оцінювання ринкової кон'юнктури електротехнічних підприємств з виготовлення асинхронних двигунів.

Об'єкт дослідження – процеси формування, оцінювання та моніторингу ринкової кон'юнктури електротехнічних підприємств з виготовлення асинхронних двигунів.

Предмет дослідження – теоретичні, методичні та практичні аспекти покращення ринкової кон'юнктури електротехнічного підприємства та його продукції.

Методи дослідження. Теоретичну і методологічну основу дослідження складають фундаментальні положення сучасної економічної теорії, наукові праці і методичні розробки провідних вчених у сфері управління ринковою кон'юнктурою підприємства. При виконанні дослідження були використані загальнонаукові і спеціальні методи: абстрактно-логічний – для розвитку та вдосконалення категорійного апарату ринкової кон'юнктури; експертного і факторного аналізу – при визначенні найбільш значущих показників кон'юнктури ринку; системного підходу – при розробці та обґрунтуванні блочно-експертного методу формування та ранжування найбільш важливих кон'юнктуроформуючих показників; методи спостереження, порівняння, узагальнення і формалізації – для обґрунтування положень оцінювання стану кон'юнктури ринку підприємства; аналізу і синтезу – при оцінюванні стану кон'юнктури з використанням тригонометричних функцій; експертних оцінок – при оцінюванні кон'юнктурних ризиків на ринку продукції.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у наступному:

вперше:

- розроблено комплексну систему оцінювання та моніторингу ринкової кон'юнктури товарів на основі використання тригонометричних функцій, яка, на відміну від існуючих, містить найбільш значущі кон'юнктуроформуючі показники та дозволяє в математично обґрунтованих інтервалах та в показниках кон'юнктури інтерпретувати ринково-комерційні результати роботи електротехнічного підприємства, що дозволяє гнучко реагувати на відповідні ринкові зміни з метою підвищення ефективності його виробничої діяльності;

удосконалено:

- методичні засади обґрунтування та ранжування найбільш важливих показників ринкової кон'юнктури на основі використання блочно-експертного підходу, що, в порівнянні з існуючою практикою, дозволяє інтегрувати всі кон'юктуроформуючі фактори в обмежену кількість показників, до яких здобувачем віднесено попит, пропозицію, ціну та якість продукції, ринок якої досліджується;

- сутність поняття «кон'юнктура», яке, в порівнянні з існуючими тлумаченнями, трактується як інтегральна характеристика, яка сприяє відтворенню динамічної оцінки стану економічної ситуації на цільовому ринку з більшим ступенем достовірності;

- методи визначення ризику оцінювання стану ринкової кон'юнктури електротехнічних підприємств із виготовлення асинхронних двигунів на основі використання методу попарних порівнянь факторів кон'юнктурного ризику, що дозволяє визначити відносні пріоритети кожного з факторів впливу на ступінь кон'юнктурних ризиків для конкретного підприємства з метою концентрації зусиль підприємства на найбільш важливих напрямках його діяльності;

дістало подальший розвиток:

- методичні засади формування та оцінювання ринкової кон'юнктури на основі моніторингового підходу, який, на відміну від існуючих, органічно поєднує в собі емпіричні, експертні та економіко-математичні методи, що дозволяє більш об'єктивно використовувати наявні аналітичні можливості підприємств для діагностики стану ринкової кон'юнктури підприємства;

- класифікаційні ознаки показників товарної кон'юнктури електротехнічного підприємства за рахунок введення ознаки «характер динаміки показника», що дозволяє оцінювати більш достовірно ступінь зміни кон'юктуроформуючих показників протягом певного періоду.

Практичне значення дисертаційного дослідження полягає у використанні отриманих результатів для створення нових і посилення менш ефективних засобів формування та оцінювання кон'юнктури товарного ринку. Самостійного практичного значення також набувають: механізм моніторингу ринкової кон'юнктури на основі використання тригонометричних функцій, оцінювання кон'юнктурних ризиків, обґрунтування найбільш важливих кон'юктуроформуючих показників на основі блочно-експертного підходу. Розроблені положення рекомендовані Головним управлінням економіки Харківської облдержадміністрації до впровадження на підприємствах Харківської області (довідка №04-14/1894 від 15.07.2010р.), а також знайшли своє впровадження у ВАТ «ХЕЛЗ «Укрелектромаш» (м.Харків, акт впровадження від 17.03.2010р.), ДП ХМЗ «ФЕД» (м.Харків, акт впровадження від 22.12.2009р.). Ряд теоретичних положень використовується у навчальних курсах «Промисловий маркетинг», «Маркетингові дослідження», «Товарна політика» в НТУ «ХП» (акт впровадження від 14.04.2012р.).

Особистий внесок здобувача. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані здобувачем особисто. Серед них: моніторинговий підхід до формування кон'юнктури ринку, методичні засади оцінювання кон'юнктури з використанням тригонометричних функцій, удосконалення методів визначення кон'юнктурних ризиків. Конкретний внесок здобувача в наукові праці, що опу-

бліковані в співавторстві, вказаний у списку праць в кінці автореферату.

Апробація результатів дисертації. Основні положення, висновки та рекомендації дисертації доповідалися й отримали позитивний відгук на Міжнародних конференціях: «Конференція економістів Мішкольцьського університету» (Мішкольць, Угорщина, 2009р., 2011р.), «Оптимум-2010» (Харків, 2010р.), «Актуальні проблеми розвитку економіки України в контексті глобалізаційних процесів» (Харків, 2009р.), «Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я» (Харків, 2008, 2009, 2010, 2011 і 2012рр.), «Держава і ринок: механізми і методи регулювання в умовах подолання кризи» (Санкт-Петербург, Росія, 2010р.); «Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта» (Харків, 2010, 2011, 2012рр.), «Стратегії інноваційного розвитку економіки: проблеми, перспективи, ефективність» (Харків, 2010р., 2011р.), «B2B маркетинг» (Київ, 2011р.), «Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу» (м. Суми, 2008, 2009, 2011р.), «Розвиток економіки України в умовах глобалізації» (Харків, 2011р.).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковані в 23 наукових працях, у тому числі в 11 статтях у наукових фахових виданнях України.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, 3-х розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг роботи складає 242 сторінку тексту, серед них: 16 рисунків за текстом, 1 рисунок на 1 окремій сторінці; 35 таблиць за текстом, 2 таблиці на окремих 2 сторінках; 4 додатки на 25 сторінках, бібліографічний список джерел із 299 найменувань на 24 сторінках.

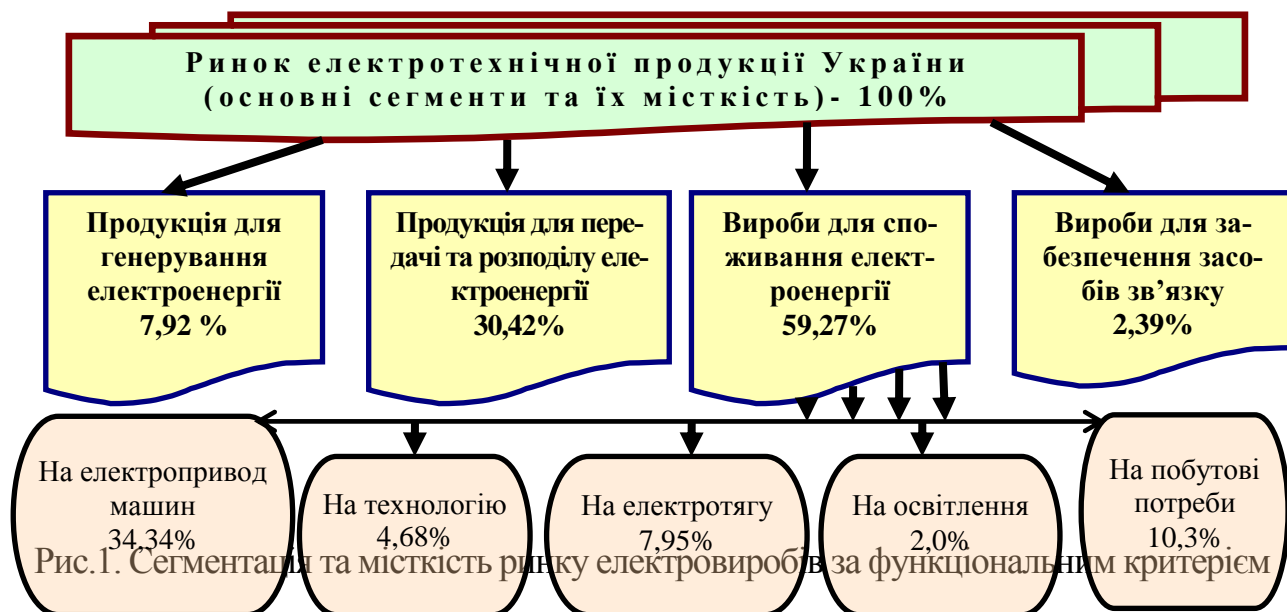
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи, визначено мету, завдання, предмет і об'єкт дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, подано інформацію про їх апробацію та впровадження у практику.

У першому розділі **«Теоретико-методичні засади кон'юнктури та кон'юнктурних досліджень товарного ринку»** проведено дослідження термінологічної бази ринкової кон'юнктури. Дослідження сутності поняття «кон'юнктура» в наукових працях різних авторів дозволяє констатувати той факт, що мають місце розбіжності цього поняття. Важливим є розділення трактування поняття «кон'юнктура» на два відносно самостійних напрями: розгляд цього поняття в загальному сенсі як явища (якісна характеристика), а також його розгляд як певної характеристики ринку, яка має кількісне відтворення. Виходячи з цього, пропонується визначати поняття «кон'юнктура» в загальному сенсі з якісної точки зору як *комплексне та швидкозмінне явище, яке відображає в ринковому вимірі динамічність та стихійність, складну передбачуваність розвитку суспільства, галузі або підприємства*. Таке визначення пов'язане з тим, що необхідно враховувати вплив безлічі елементів та дій *ринкового виміру*, які в свою чергу підпорядковуються імовірнісним законам. З наведеного визначення випливає висновок про те, що кон'юктурі притаманні свої, досить специфічні риси та особливості, суть яких відтворює певні суб'єктивні та об'єктивні закономірності її формування.

Разом з тим, кон'юнктура ринку хоча і являє собою якісну характеристику відповідного ринку та ситуацій на ньому, які складаються в певний час, але для потреб практичного використання є конче доцільним визначати її з кількісних позицій інтегральною характеристикою. У баченні здобувача з точки зору кількісної оцінки *кон'юнктура ринку – це інтегральна характеристика, яка відтворює динамічну оцінку стану економічної ситуації на певному ринку*. Ринкові характеристики, які будуть формувати цей показник, залежать від конкретної ситуації та конкретної задачі, які ставить перед собою дослідник ринку. До них можна віднести попит, пропозицію, збут, ціну, територію, якість, виробництво, фазу відтворювального циклу, час і т.ін. Кожна з цих характеристик є вагомою і, можливо, надзвичайно важливою для певного ринку, але головною, домінуючою характеристикою ринку є все ж таки кон'юнктура, яка *інтегрально* об'єднує в собі всі інші.

Вітчизняне електротехнічне виробництво – це надзвичайно важлива складова машинобудування, підприємства якого виготовляють найрізноманітнішу продукцію, призначену для виробництва, перетворення, передачі і споживання електроенергії. Дослідження проведене на прикладі ринкових характеристик підприємств електротехніки. За функціональним призначенням електротехнічної продукції пропонується виділити чотири основні сегменти та п'ять додаткових сегментів ринку (рис.1).

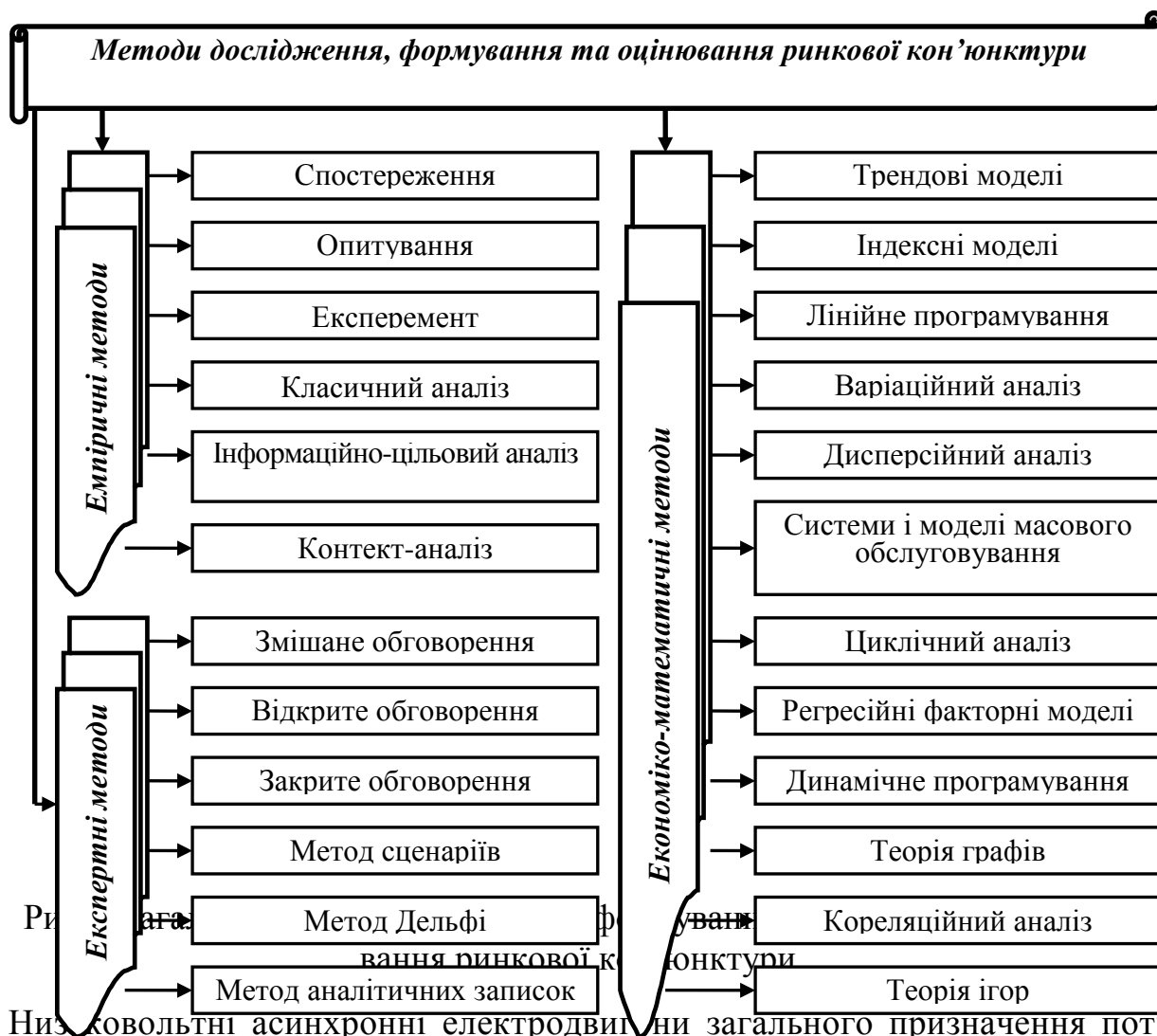

Це дозволило виявити особливості функціонування даного ринку, до яких віднесено: високий рівень мінливості, значні обсяги експортно-імпорتنих операцій, тісний зв'язок з програмою енергетичної безпеки нашої країни.

Дослідження існуючих методів формування та оцінювання ринкової кон'юнктури (рис.2), дозволило встановити, що найкращі результати можна отримати тільки при комплексному використанні цих методів. На основі проведеного аналізу зроблено висновок про те, що найбільш перспективним на сучасному етапі розвитку є *моніторинговий підхід* до формування і оцінювання стану кон'юнктури, який органічно поєднує в собі емпіричні, експертні та економіко-математичні методи. Такий підхід дозволяє більш об'єктивно викорис-

товувати наявні аналітичні можливості підприємств для діагностики стану ринкової кон'юнктури підприємства.

У другому розділі «Розвиток методів оцінки та аналізу кон'юнктури ринку електротехнічних виробів» проведено дослідження ринку асинхронних двигунів на Україні, які мають свої особливості, певні кон'юнктурні тенденції, знання яких дозволить виробникам цієї продукції приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

Низьковольтні асинхронні електродвигуни загального призначення потужністю 0,25...400 кВт (стандартні асинхронні двигуни) складають основу силового електроприводу, який використовується в усіх галузях національного господарства та в побуті населенням. У народногосподарському парку електродвигунів вони складають по кількості 90%, по потужності - приблизно 55%. Потреба, а, отже, і виробництво асинхронних двигунів напругою до 1000 В у нашій країні зростає з року в рік, парк асинхронних двигунів, як один з носіїв науково-технічного прогресу, також збільшується, що є важливим чинником росту продуктивності праці і росту національної економіки (табл.1).

Таблиця 1

Структура загального парку асинхронних електродвигунів у розрізі сфер народного господарства України (дані 2010 року)

Сфери народного господарства України	Парк асинхронних двигунів	
	тисяч штук	%%
Промисловість, всього	5790	25,0
В тому числі: а) машинобудування	2240	9,7
б) інші галузі	3550	15,3
Агропромисловий комплекс	4980	21,5
Транспорт та зв'язок	2690	11,6
Будівництво	1925	8,3
Житлово-комунальне господарство	940	4,1
Інші сфери народного господарства	2890	12,4
Побутові потреби населення	3950	17,1
Всього: парк асинхронних двигунів України	23165	100,0

В Україні ринковий асортимент асинхронних електродвигунів представлений продукцією українського (табл.2) та закордонного виробництва (рис.3).

Таблиця 2

Динаміка виробництва електродвигунів в Україні та на окремих електротехнічних підприємствах

Українські виробники асинхронних двигунів	Обсяг виробництва асинхронних двигунів, тис. штук								
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
ВАТ «Укрелектромаш»	142	185	169	153	104	117	82	84	112
ВАТ «ДЕМЗ»	59	69	64	63	57	54	43	56	63
ВАТ «Полтавамотор»	37	41	39	32	29	26	21	27	34
ТОВ «СКБ Укрелектромаш»	1	2	1	3	1	2	2	2	2
ВАТ «Південелектромаш»	88	96	84	77	65	69	48	57	82
Ужгородський завод двигунів	27	29	24	21	17	22	14	19	27
ПАТ «Електромашина»	2	3	2	3	2	2	2	3	3
ПАТ „ХЕМЗ-ІРЕС”	1	1	1	1	1	1	1	1	1
Інші виробники	393	471	354	279	322	246	164	165	270
Всього: асинхронних двигунів	725	897	731	632	598	539	377	414	593
Інших видів двигунів	151	258	162	74	72	73	83	178	98
Всього вироблено в Україні двигунів	873	1155	913	706	670	602	460	592	691

Відзначено, що ринок асинхронних електродвигунів в Україні загалом орієнтований на вітчизняну продукцію, що певною мірою відтворює якісні і цінові показники цієї продукції. Двигуни українських виробників складають 85..95% місткості вітчизняного ринку. Інша частина ринку – це імпорт двигунів із різних країн світу (рис.3).

Проведено дослідження складу та класифікаційних ознак кон'юнктуроформуючих показників ринку асинхронних двигунів.

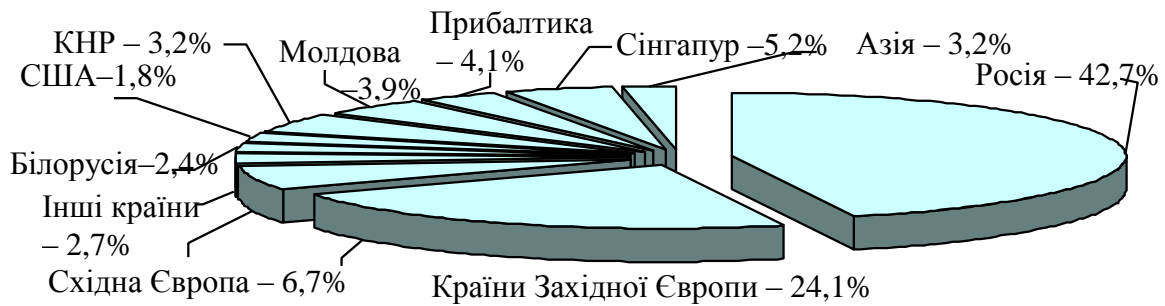

Рис. 3. Структура імпорту асинхронних електродвигунів в Україну у 2010 р.

Запропоновано до складу традиційних ознак класифікації (за сферами формування, виникнення та застосування, за напрямом зміни кон'юнктури, за значущістю, за рівнем формалізації, за ефективністю дії, за можливістю управління, за силою реакції ринку, за ступенем передбачуваності, за циклічністю, за вектором та силою впливу, за часовою дією) ввести ознаку «характер динаміки показника», що дозволяє оцінювати ступінь зміни кон'юнктуроформуючих показників протягом певного періоду (рис.4).

Рис.4. Класифікація показників кон'юнктури за ознакою «характер динаміки»

Безліч діючих на ринку зовнішніх і внутрішніх кон'юнктуроформуючих показників, їх взаємозв'язок та взаємозумовленість призводить до того, що будь-яка їх систематизація та класифікація носитиме умовний характер. Тому при формуванні системи кон'юнктуроформуючих показників конкретного товару (наприклад, асинхронних електродвигунів) необхідно дотримуватися певних рекомендацій. Із всієї сукупності кон'юнктуроформуючих показників ринку електротехнічних виробів необхідно виявити найбільш рейтингові з них. Поставлена задача вирішена шляхом використання блочно-експертного методу, який включає в себе наступні основні етапи.

Етап 1. Формування максимально широкого переліку показників кон'юнктури, які в початковому стані слід розділити на два основних блоки: показники макроекономічного (політичні, економічні, соціальні, екологічні) та мікроекономічного (товар, споживачі, виробники, ринкове середовище) рівня.

Етап 2. Проводиться дослідження всієї сукупності кон'юнктуроформуючих показників ринку електротехнічних виробів для виявлення найбільш рейтингових з них. Відзначимо, що в коло завдань дисертаційної роботи входило формування кон'юнктури товарного ринку на рівні окремого промислового підприємства, що передбачає використання наявних можливостей для

досягнення цієї мети в рамках окремого підприємства. Тому в полі нашого зору знаходились мікроекономічні показники кон'юнктури, які мають найбільший, а в ряді випадків вирішальний вплив на рівень кон'юнктури.

Етап 3. За результатами етапу 2 виділяються чотири комплексні блоки показників, які в максимальному ступені відтворюють поточний стан і перспективи зміни ринкової кон'юнктури певного товару. До них було віднесено: блок показників «Товар», блок «Виробники», блок «Споживачі» та блок «Ринкове середовище». У склад вказаних блоків спочатку входило близько 100 найрізноманітніших кон'юктуроформуючих показників.

Етап 4. Із використанням процедури колективної експертизи за двоетапною процедурою визначається важливість (рейтинг) показників ринкової кон'юнктури. В табл.3 в кожному блоці наведено по чотири найбільш рейтингових показників.

Таблиця 3

Підсумкові ранги найбільш важливих кон'юктуроформуючих показників за окремими напрямками (блоками) їх дії

Кон'юктуроформуючі показники ринку асинхронних двигунів	Код	Бал	Ранг
Фактор (блок) «Товар»			
Інтегральний показник якості асинхронних двигунів	ФТ2	9,4	1
Комплексний показник надійності асинхронних двигунів	ФТ3	8,4	2
Наявність системи фірмового сервісу асинхронних двигунів	ФТ1	7,42	3
Нормативний строк служби асинхронних двигунів	ФТ4	6,75	4
Фактор (блок) «Виробники»			
Обсяг виробництва асинхронних двигунів	ФВ2	9,25	1
Об'єм реалізації асинхронних двигунів	ФВ1	9,1	2
Фондовіддача (показник ефективності використання обладнання)	ФВ4	7,2	3
Валова рентабельність продажу асинхронних двигунів	ФВ3	7,0	4
Фактор (блок) «Споживачі»			
Попит на асинхронні двигуни	ФС1	9,25	1
Рівень задоволеності споживача якістю двигунів (за 10-бальною шкалою)	ФС3	8,3	2
Економічна ефективність споживання асинхронних двигунів	ФС2	7,3	3
Рівень витрат на технічне обслуговування та ремонт двигунів	ФС4	6,8	4
Фактор (блок) «Ринкове середовище»			
Ціна продукції	ФР2	9,2	1
Рівень конкурентоспроможності продукції даного виробника	ФР3	8,1	2
Питома вага витрат на маркетинг і рекламу	ФР1	7,7	3
Рівень інфляції	ФР4	5,6	4

Підсумкові значення проведеного дослідження кон'юктуроформуючих показників ринку асинхронних двигунів загальнопромислового призначення, представлені в табл.3, дозволяють зробити наступний висновок. В достатньому ступені об'єктивну оцінку рівня кон'юнктури ринку асинхронних двигунів та напрямків і темпів її формування будуть визначати такі показники: інтегральний показник якості асинхронних двигунів; обсяг виробництва асинхронних двигунів; попит на асинхронні двигуни; ціна двигунів.

Згідно цього висновку будемо вважати достатньо обґрунтованими пропозиції

щодо здійснення постійно діючого моніторингу стану кон'юнктури ринку асинхронних двигунів за даними показниками.

У третьому розділі «Розвиток методів оцінювання кон'юнктури товарного ринку на засадах економічного моніторингу» доведено переваги моніторингового підходу до оцінки стану кон'юнктури ринку промислового підприємства на основі схеми, представленій на рис. 5.

Рис. 5. Послідовність та зміст проведення моніторингу кон'юнктури товарного ринку промислового підприємства

Обґрунтовано, що ринково-комерційна діяльність промислового підприємства характеризується використанням тангенціальної функції Φ_1 , формування якої здійснюється у двох варіантах:

$$\text{Варіант «А»: } \Phi_1 = \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} \left(\frac{C-P}{C} \right) = \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} \left(\frac{(\Pi_{\text{кн}} + \Pi_{\text{кб}} + \Pi_{\text{рен}} + 3_n^c - 3_n^c) - (\sum_{i=1}^{i=n} N_i + W - Q + 3_n^e - 3_n^e)}{(\Pi_{\text{кн}} + \Pi_{\text{кб}} + \Pi_{\text{рен}} + 3_n^c - 3_n^c)} \right) \Rightarrow \text{при } C > P \quad (1)$$

Функція визначена в інтервалі $[0; 1]$.

$$\text{Варіант «Б»: } \Phi_1 = \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} \left(\frac{C-P}{P} \right) = \operatorname{tg} \frac{\pi}{4} \left(\frac{(\Pi_{\text{кн}} + \Pi_{\text{кб}} + \Pi_{\text{рен}} + 3_n^c - 3_n^c) - (\sum_{i=1}^n N_i + W - Q + 3_n^e - 3_n^e)}{(\sum_{i=1}^n N_i + W - Q + 3_n^e - 3_n^e)} \right) \Rightarrow \text{при } C < P \quad (2)$$

Функція визначена в інтервалі $[-1; 0]$.

де C – попит; P – пропозиція; $\Pi_{\text{кн}}$ – потреба в асинхронних двигунах на комплектацію продукції машинобудування, шт.; $\Pi_{\text{кб}}$ – потреба в двигунах на потреби капітального будівництва, шт.; $\Pi_{\text{рен}}$ – потреба в двигунах на ремонт і експлуатацію діючого парку цього обладнання; $3_n^e, 3_n^c$ – залишки електродвигунів на складах, відповідно, виробників та споживачів на початок року; $3_n^e, 3_n^c$ – залишки електродвигунів на складах, відповідно, виробників та споживачів на кінець року; $\sum_{i=1}^{i=n} N_i$ – обсяги українського виробництва двигунів на n підприємствах; W – імпорт; Q – експорт.

Певним обмеженням даної функції є те, що в обох варіантах повинна дотримуватися умова $(P + C) > 0$. Це означає, що функція Φ_1 і у варіанті «А», і у варіанті «Б» передбачає аналіз лише активної стадії ринку, тобто такого його ста-

ну, коли хоча б деяке значення попиту і (або) пропозиції продукції, кон'юнктура ринку якої досліджується, має місце. Якщо ж на ринку, що досліджується, немає ні попиту, ні пропозиції даного товару, то в цьому випадку немає про що вести мову, оцінка кон'юнктурних співвідношень не має сенсу.

Обґрунтування функціонального виду моделі Φ_1 зводиться до наступних положень. Тангенціальний характер функції Φ_1 , як нам уявляється, в найбільшому ступені надає можливість обмежити (пронормувати) поле її значень в інтервалі $[-1; +1]$ і через нелінійність функції Φ_1 з'являється можливість відстежити градієнт зміни попиту і пропозиції асинхронних двигунів (виробництва даного підприємства) на ринку двигунів в цілому і на ринку підприємства зокрема.

Використання в моніторингу ринкової кон'юнктури лише значень функції Φ_1 є необхідною, але не достатньою умовою здобуття об'єктивної і достовірної інформації про існуючу ситуацію на ринку продукції підприємства. Виходячи з цього, є необхідність розповсюдити дію моніторингу кон'юнктури і на мікросередовище підприємства-виробника. В зв'язку з цим пропонується до використання ще одна моніторингова функція Φ_2 , що відображає внутрішні кон'юнктурні фактори ринку асинхронних двигунів, зокрема популярне у споживачів співвідношення «ціна – якість».

Проведений аналіз показав, що найбільшою мірою опису динаміки вказаних показників і варіантам їх взаємодії відповідає функція арктангенса. Аналітичний вигляд моніторингової арктангенціальної функції Φ_2 , що пропонується для оцінювання стану і динаміки зміни товарної кон'юнктури

$$\Phi_2 = \frac{4}{\pi} \arctg \left(\frac{I_y - I_x}{\sqrt{I_x^2 + I_y^2}} \right), \quad (3)$$

де I_y – індекс цін на двигуни, вироблені підприємством, по відношенню до середнього рівня цін на ринку асинхронних двигунів, кон'юнктура якого досліджується; I_x – індекс якості асинхронних двигунів, вироблених даним підприємством, по відношенню до середнього рівня якості цієї продукції на ринку.

Вибір функції арктангенса також зумовлений точнішим і об'єктивнішим аналізом ситуації у порівнянні з методом співставлення показників, коли індекс цін прагне до значення індексу якості, а в цілому функція Φ_2 прагне до нуля. Також вибору запропонованого вигляду аналітичної функції арктангенса сприяє і той факт, що вона більшою мірою піддається нормуванню в інтервалі значень $[-1; +1]$. Проведений аналіз області значень функції Φ_2 дозволяє виділити і обґрунтувати ряд характерних ситуацій у ринковій діяльності підприємства, які суттєво впливають на процеси формування та оцінки ринкової кон'юнктури.

Практика формування і оцінки ринкової кон'юнктури показує, що використання з метою моніторингу кон'юнктурних тенденцій моніторингових функцій Φ_1 і Φ_2 дає свої позитивні результати. Результати розрахунків по низці електромашинобудівних підприємств України представлено в табл.4.

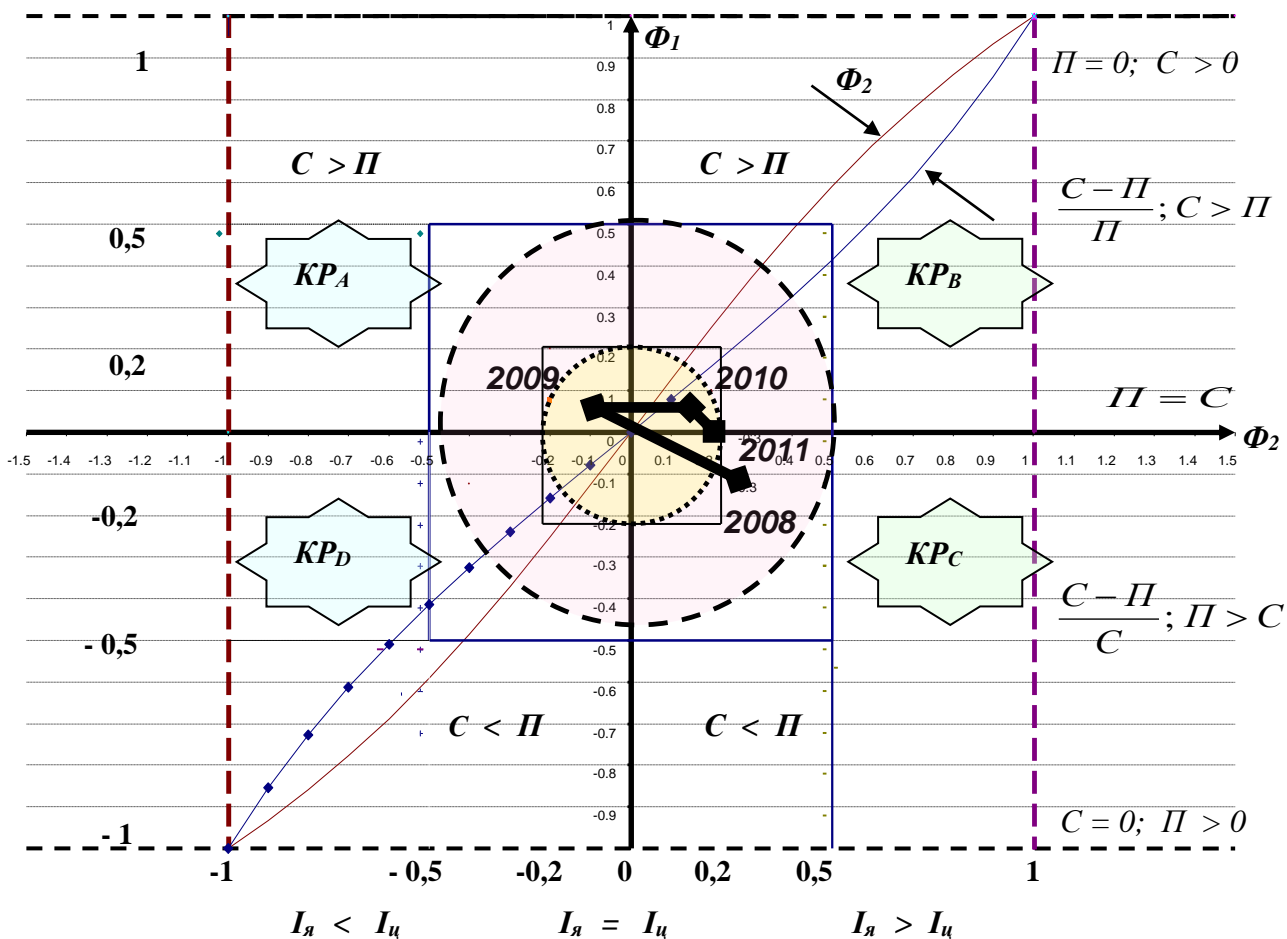
Таблиця 4

Динаміка кількісних значень аргументів та значень функцій Φ_1 та Φ_2 для підприємств із виробництва асинхронних електродвигунів

Значення показників і функцій	Рік			
	2008	2009	2010	2011
ВАТ «Укрелектромаш»				
<i>П</i>	116,7	81,94	83,55	111,7
<i>С</i>	109,46	84,51	93,68	108,21
Φ_1	-0,05	+0,03	+0,09	-0,03
<i>I_я</i>	0,72	0,71	0,68	0,70
<i>I_ц</i>	0,52	0,79	0,56	0,53
Φ_2	+0,23	-0,09	+0,16	+0,19
Полтавський завод «Електромотор»				
<i>П</i>	33,35	20,52	23,56	34,55
<i>С</i>	32,67	19,2	25,3	33,90
Φ_1	-0,04	-0,05	+0,09	-0,04
<i>I_я</i>	0,66	0,57	0,58	0,67
<i>I_ц</i>	0,48	0,41	0,64	0,52
Φ_2	+0,27	+0,22	-0,07	+0,18
Ужгородський завод електродвигунів				
<i>П</i>	34,99	19,49	26,18	33,63
<i>С</i>	33,12	20,8	27,2	33,10
Φ_1	-0,06	+0,07	+0,05	-0,03
<i>I_я</i>	0,58	0,53	0,47	0,56
<i>I_ц</i>	0,43	0,58	0,47	0,42
Φ_2	+0,21	-0,08	0	+0,19

Водночас, кожна із запропонованих здобувачем моніторингових функцій відтворює результати ринкової діяльності підприємства в окремій сфері – зовнішній (співвідношення попиту та пропозиції) або внутрішній (співвідношення ціни та якості виробів), які, не дивлячись на їх не досить важливе значення в діяльності підприємства, мають автономні, самостійні сфери впливу на його ринок. Тому, комплексний моніторинг і оцінка кон'юктурних тенденцій може бути здійснена лише з одночасним використанням функцій Φ_1 та Φ_2 . Для вирішення поставленої задачі пропонується використовувати декартову систему координат (декартову фазову площину), нормування координат в якій здійснюватиметься з використанням значень моніторингових функцій Φ_1 і Φ_2 . У зв'язку з тим, що область значень кожної з функцій Φ_1 та Φ_2 , що розглядаються нами, обмежена значеннями $+1 \dots -1$, це означає, що внутрішні точки квадрата $[(-1) \leq \Phi_1 \leq (+1); (-1) \leq \Phi_2 \leq (+1)]$ охоплюють все різноманіття спільних значень функцій Φ_1 та Φ_2 . Визначивши в кожен конкретний момент часу значення даних функцій ми знаходимо на фазовій площині крапку поточного стану ринкової кон'юктури ринку електротехнічної продукції. Залежно від її розташування виконано відповідний економічний коментар виробничо-фінансової та ринкової діяльності електротехнічного підприємства, стан кон'юктури товарного ринку якого аналізується. На рис.6 наведено приклад побудови такої фазової площини для ВАТ «Укрелектромаш» із використанням взаємодії моніторингових функцій Φ_1 і Φ_2 , де значення цих функцій використовується для нормування координатних осей.

Результат взаємодії функцій Φ_1 і Φ_2 на рис.6 представлений прикладом здобуття інтегральної оцінки кон'юктури *KP* в перебігу чотирьох періодів (2008 – 2009 – 2010 – 2011 рр.), на протязі яких проводилося дослідження.

них квадрантів на фазовій площині спільної лії

Рис. 6. Приклад інтегральної оцінки стану кон'юнктури ринку асинхронних двигунів ВАТ «Укрелектромаш» з використання фазової площини сумісної дії функцій Φ_1 і Φ_2

ш

номічний ефект, який пропонується розраховувати як різницю між прибутком, який може отримати підприємство з використанням рекомендацій моніторингу кон'юнктури та прибутком, який може отримати підприємство без використання рекомендацій моніторингу кон'юнктури.

Таким чином, область розрахункових значень спільної дії моніторингових функцій Φ_1 і Φ_2 дозволяє аналізувати, оцінювати і керувати станом кон'юнктури товарного ринку підприємства. Спільне використання моніторингових функцій Φ_1 і Φ_2 дозволяє проводити постійний моніторинг стану кон'юнктурних ситуацій, своєчасно попереджати небажані тенденції на самому підприємстві і на ринку його продукції. Основні точкові й інтервалові значення функцій Φ_1 і Φ_2 та їх економічні характеристики представлені в табл.5.

Таблиця 5

Економічна характеристика областей фазової площини спільної дії моніторингових функцій Φ_1 та Φ_2

Квадрант	Характеристика ринкової кон'юнктури	Значення функцій		Співвідношення аргументів функцій		Характеристика тенденцій ринкової кон'юнктури
		Φ_1	Φ_2	«Π» і «C»	«Iя» і «Iц»	
KP_A	Кон'юнктура інноваційної	$1 < \Phi_1 < 0$	$-1 < \Phi_2 < 0$	$C > \Pi$	$I_{я} < I_{ц}$	Ринок чутливо реагує на інноваційні дії виробника,

	<i>еластичності</i>					споживач потребує оновлену продукцію
KP_B	<i>Кон'юнктура розвитку виробництва</i>	$1 < \Phi_1 < 0$	$1 < \Phi_2 < 0$	$C > П$	$I_я > I_ц$	Ринок має можливість прийняти значно більше продукції, у виробника є можливість суттєво розширити виробництво
KP_C	<i>Кон'юнктура агресивного маркетингу</i>	$-1 < \Phi_1 < 0$	$1 < \Phi_2 < 0$	$П > C$	$I_я > I_ц$	Ринок може різко змінити кон'юнктурні уподобання, є можливість суттєвого перерозподілу ринку
KP_D	<i>Кон'юнктура ефективного управління</i>	$-1 < \Phi_1 < 0$	$-1 < \Phi_2 < 0$	$П > C$	$I_я < I_ц$	Виробник має можливість ефективно управляти обсягами збуту, має місце ефективне стимулювання

У роботі обґрунтовано метод визначення ризику оцінки стану ринкової кон'юнктури підприємства із виготовлення асинхронних двигунів на основі методу попарних порівнянь факторів кон'юнктурного ризику, що дозволяє визначити відносні пріоритети кожного з факторів впливу на ступінь кон'юнктурних ризиків для конкретного підприємства. Для оцінки отриманого результату (за 10-бальною шкалою) складено шкалу з критеріями економічної інтерпретації отриманих кількісних оцінок рівня ризику погіршення кон'юнктури (критеріальні межі) товарного ринку (табл.6).

Таблиця 6

Критеріальні оцінки меж кон'юнктурного ризику та їх характеристика

Межі інтервалу між ризику		Загальна характеристика ризику	Детальна характеристика ризику погіршення ринкової кон'юнктури
початок	кінець		
0	0,5	Ризик відсутній	Ринок в стадії розвитку. Рівень конкуренції невисокий. Товар домінує в уподобаннях споживачів.
0,5	2,8	Ризик мінімальний	Ринок практично сформований. Нормальний рівень конкуренції. Особливих загроз погіршенню кон'юнктури немає
2,8	5,5	Ризик підвищений	Ринок в стадії комерційного успіху. Є загроза загострення конкуренції. Товар потребує модернізації або заміни на більш прогресивний
5,5	7,5	Ризик критичний	Ринок в початковій стадії спаду. Загрози конкурентів посилені. Необхідна термінова диверсифікація ринкової і товарної політики.
7,5	10,0	Ризик недопустимий	Критичний стан ринку. Товар не конкурентоздатний. Конче потрібна заміна товару або зміна сегменту ринку.

На підставі проведеного дослідження ризиків оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів зроблено наступний узагальнюючий висновок. Для ринку цих двигунів в Україні сьогодні має місце зокрема підвищений ризик погіршення кон'юнктурних співвідношень. Загальна оцінка ризику (5,283), визначена нами, свідчить про те, що сучасний ринок асинхронних двигунів перебуває у стадії комерційного успіху. Разом з тим має місце реальна загроза загострення конкуренції. Виходячи з цих характеристик ринку, слід відзначити, що товар потребує модернізації або заміни на більш прогресивний.

Дані рекомендації слід врахувати виробникам асинхронних двигунів, якщо

вони намагаються зберегти свої ринкові позиції або покращити їх.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі представлено теоретичне узагальнення та перспективне вирішення науково-практичного завдання з формування та оцінювання стану ринкової кон'юнктури електротехнічних підприємств. Основні висновки та результати, які одержано в ході дослідження, наступні:

1. Аналіз існуючих досліджень в галузі ринку промислової продукції дає підстави стверджувати, що нині немає єдиного визначення поняття «кон'юнктура». Зазвичай, ряд дослідників не виділяють специфічних особливостей ринку, не враховують тимчасових факторів і характер діяльності суб'єктів господарювання в умовах мінливого ринкового середовища. Проведене дослідження та удосконалення понятійного апарату ринкової кон'юнктури е дозволило розглядати поняття «кон'юнктура» з комплексних позицій як інтегральну характеристику, яка сприяє відтворенню динамічної оцінки стану економічної ситуації на певному ринку.

2. Здійснено розширення ознак класифікації показників товарної кон'юнктури електротехнічного підприємства за рахунок введення ознаки «характер динаміки показника», що дозволяє збільшити ступінь достовірності зміни кон'юнктуроформуючих показників протягом певного періоду.

3. Установлено, що в ринкових умовах господарювання формування стратегії розвитку електротехнічних підприємств неможливе без виявлення основних тенденцій кон'юнктури ринку та впливу на її зміни різних факторів. На основі дослідження вітчизняного ринку асинхронних двигунів виявлено особливості його функціонування, до яких віднесено: високий рівень мінливості, значні обсяги експортно-імпорتنих операцій, тісний зв'язок з програмою енергетичної безпеки країни.

4. Доведено, що існують чотири основні блоки показників, які характеризують ринкову кон'юнктуру електротехнічних виробів з точки зору виробників, споживачів, характеристик товару та ринкового середовища. Обґрунтовано, що найбільш важливими представниками цих блоків є попит, пропозиція, ціна та якість продукції, ринок якої досліджується.

5. Проведено аналіз існуючих методів формування і оцінювання ринкової кон'юнктури, який дозволив зробити висновок про те, що найбільш перспективним на сучасному етапі розвитку є моніторинговий підхід, який органічно поєднує в собі емпіричні, експертні та економіко-математичні методи та дозволяє більш об'єктивно використовувати наявні аналітичні можливості підприємств для діагностики стану ринкової кон'юнктури підприємства.

6. Розроблено методичні рекомендації з формування та ранжування всієї сукупності показників кон'юнктури ринку електротехнічної продукції з використанням блочно-експертного підходу. Такий підхід дозволяє на основі узагальнення передового досвіду звести велику кількість кон'юнктуроформуючих показників до чотирьох найбільш важливих напрямів (блоків) ринкової діяльності підприємства і зосередити на них наявні ресурси, які зазвичай є обмеженими.

7. Запропоновано методичний підхід до проведення моніторингу стану ринкової кон'юнктури на основі використання тригонометричних функцій, який збільшує достовірність аналізу та оцінки ринкових, виробничих і фінансових

показників роботи електротехнічного підприємства, здійснювати постійний ринково-комерційний моніторинг своєї діяльності, своєчасно попереджати небажані тенденції як на самому підприємстві, так і на ринку його продукції.

8. Вдосконалено методи визначення ризику оцінювання стану ринкової кон'юнктури підприємств із виготовлення асинхронних двигунів на основі методу попарних порівнянь факторів кон'юнктурного ризику, що дозволяє визначити відносні пріоритети кожного з факторів впливу на ступінь кон'юнктурних ризиків для конкретного підприємства.

9. Результати дисертаційної роботи рекомендовані для використання управлінням економіки Харківської облдержадміністрації, впроваджені в практику роботи ВАТ «Укрелектромаш», ДП ХМЗ «ФЕД», а також у навчальному процесі НТУ «ХП».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Кобелева Т.О. Інноваційні технології підвищення кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів / П.Г.Перерва, Т.О.Кобелева, // Механізм регулювання економіки. Суми: Сумський державний університет ; ВТД «Університетська книга». – 2008. – Т.2, №4(2). – С.166-174. *Здобувачем обґрунтовано особливості кон'юнктури ринку асинхронних двигунів.*
2. Кобелева Т.А. Исследование факторов формирования конъюнктуры рынка асинхронных электродвигателей / Т.А.Кобелева, Г.Шводиауер // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХП». – 2008.– №20. – С.178-183. *Здобувачем виділено найбільш важливі фактори кон'юнктури.*
3. Кобелева Т.А. Мониторинг производственно-коммерческой деятельности промышленного предприятия / П.Г.Перерва, В.Л.Товажнянский, Т.А.Кобелева, И.В.Гладенко // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ «ХП». – 2009. – №36-1. – С.12-22. *Здобувачем запропоновано теоретичні основи моніторингу ринкової кон'юнктури.*
4. Кобелева Т.А. Маркетинговое исследование конъюнктуры рынка машиностроительной продукции / П.Г.Перерва, В.Н.Тимофеев, О.И.Маслак, Т.А.Кобелева // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ «ХП». – 2009. – №34.– С.21-27. *Здобувачем розроблено підхід до виявлення найбільш важливих показників кон'юнктури.*
5. Кобелева Т.А. Формирование конъюнктуры электротехнических изделий на основе их конкурентных преимуществ / П.Г.Перерва, Н.П.Ткачева, Т.А.Кобелева // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХП».– 2011. – №59. – С.141-146. *Здобувачем визначено інтегральні (комплексні) фактори формування ринкової кон'юнктури.*
6. Кобелева Т.А. Ценовые характеристики конкурентоспособности при проведении конъюнктурных исследований / П.Г.Перерва, Т.А.Кобелева, Н.П.Ткачева // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХП». – 2011.– Випуск 8. – С.191-197. *Здобувачем визначено цінові пріоритети кон'юнктури ринку.*

7. Кобелева Т.А. Методика определения потребности в асинхронных электродвигателях / Т.А.Кобелева // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – Випуск 7'. – С.158-163.
8. Кобелева Т.О. Електротехнічна галузь України: сучасний стан та перспективи розвитку / Т.О.Кобелева // Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2011. – Випуск 26. – С.34-43.
9. Кобелева Т.О. Методичні засади моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів / Т.О.Кобелева // Управління розвитком : зб. наук. праць – Харків: ХНЕУ. – 2011. – №4(101). – С.258-260.
10. Кобелева Т.О. Визначення ризику оцінки стану кон'юнктури вітчизняного ринку асинхронних двигунів / П.Г.Перерва, Т.О.Кобелева // Маркетинг і менеджмент інновацій : наук. журнал. – Суми: ТОВ «ВТД» «Університетська книга», – 2012. – №1. – С.79-88. *Здобувачем розроблено методику оцінки ризику на основі попарних порівнянь.*
11. Кобелева Т.О. Маркетинговий аналіз кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів та перспективи підвищення їх енергоефективності/ Т.О.Кобелева // Енергосбереження. Енергетика. Енергоаудит – Харків : НАЭР.– 2012.– №02(96).– С. 22-33.
12. Кобелева Т.А. Антикризисный мониторинг производственно-комерческой деятельности предприятий машиностроения / Т.А.Кобелева, П.Г.Перерва, В.Л.Товажнянский // Государство и рынок: механизмы и методы регулирования в условиях преодоления кризиса: колл. монография. – СПб.: Астерион, 2010.– Т.2. – С.254-264. *Здобувачем розроблено основи моніторингу кон'юнктури з використанням фазової площини тригонометричних функцій.*
13. Kobleva Tatjana Methodological aspects of study of the state of affairs of commodity Market// Business Studies. - Miskolc: Miskolc University Press.- 2008.- Volume 6.- Numer 1.- S. 33-38.
14. Кобелева Т.О. Сучасний стан та перспективи розвитку українського ринку асинхронних електродвигунів/Т.О.Кобелева// Збірник тез доповідей Другої міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу»], (Суми, 19 – 20 вересня, 2008 р.) / Сумський державний університет. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство „Мрія-1”, 2008. – С.86-90.
15. Kobleva Tat'yana Prognostication of requirements is in wares with the use of economic cycle of life of commodity/Tat'yana Kobleva//Miskolci Egyetem Gazdasagtudomanyi Kar.- VII Nemzetkozi Konferenzia.- Miskolc : University of Miskolc, 2009.- Majus 19-20.- S.202-211.
16. Кобелева Т.А. Методология оценки конъюнктуры рынка асинхронных электродвигателей / Т.А.Кобелева // Збірник тез доповідей Третьої міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу»], (Суми, 1 – 3 жовтня, 2009р.) / Сумський державний університет. – Суми: Видавничо-виробниче підприємство „Мрія-1”, 2009. – С.100-105.
17. Kobleva T. Antikrizisnyu monitoring of finansovo-ekonomicheskikh indexes of work of enterprise / P.Pererva, V.Tovazhnyanskiy, T.Kobleva, I.Gladenko// Business Studies.- Miskolc : Miskolc University Press. – 2010. – Volume 7.– Number 2.– S. 171-183. *Особисто здобувачем розроблено основи моніторингу на основі тригонометричних функцій.*
18. Кобелева Т.О. Концептуальний підхід до моніторингу кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів / Т.О.Кобелева // Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної

конференції студентів, аспірантів та молодих вчених [«B2B маркетинг»], (Київ, 24-26 лютого 2011р.) / Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут», Вид-во «СПІНТ ПРИНТ», Київ: НТУ «КПІ», 2011. – С.24-26.

19. Kobleva Tat'yana , Scientific statutes of monitoring of the state of affairs of market of electric motors/Tat'yana Kobleva[Electronic source]/VIII Nemzetközi Konferencia Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar.- Hungari, University of Miskolc, 19-20 Mai, 2011.- s. 262-266.- Access regime: <http://gtk.uni-miskolc.hu/files/519/Global%20extra2.pdf>

20. Кобелева Т.О. Показники і критерії оцінки кон'юнктури товарного ринку / П.Г.Перерва, Т.О.Кобелева // Збірник тез доповідей П'ятої міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг інновацій і інновації в маркетингу»], (Суми, 29 вересня – 1 жовтня, 2011 р.) / Сумський державний університет. – Суми: ТОВ «Папірус», 2011.– С.161-163. *Здобувачем обґрунтовано критерії оцінювання кон'юнктури ринку.*

21. Кобелева Т.А. Экономическое обоснование стадий мониторинга конъюнктуры рынка инновационных товаров / Иллка Торой, Т.А.Кобелева // Труды VII-ї міжнародної науково-практичної конференції [«Дослідження та оптимізації економічних процесів» «Оптimum – 2010»], (Харків, 1-3 грудня 2010р.) / М-во освіти та науки України, Навчально-методична комісія з економіки та підприємництва – Харків: НТУ «ХПІ». – 2010. – С.362-366. *Здобувачем визначено послідовність етапів моніторингу кон'юнктури ринку та їх зміст.*

22. Кобелева Т.О. Дослідження кон'юнктури ринку асинхронних електродвигунів / Т.О.Кобелева, Торой Іллка // Матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної Internet-конференції студентів та молодих вчених [«Стратегія інноваційного розвитку економіки України: проблеми, перспективи, ефективність»], (Харків, 7 грудня 2011р.). / Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут». – Харків: НТУ «ХПІ», 2011 – С.233-237. *Здобувачем досліджено ринкові характеристики асинхронних двигунів.*

23. Кобелева Т.О. Формування та ранжування показників кон'юнктури товарного ринку / Деже Сакай, Т.О.Кобелева // Тези доповідей XX міжнародної конференції [«Інформаційні технології: наука, техніка, технологія, освіта, здоров'я»], (Харків, 15-17 травня 2012р.) / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» – Харків: НТУ „ХПІ”, 2012 – С.183. *Здобувачем обґрунтовано кон'юнктуороформуючі фактори.*

АНОТАЦІЇ

Кобелева Т.О. Формування та оцінювання кон'юнктури ринку електротехнічної продукції. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 - економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Національний технічний університет «ХПІ», Харків, 2012.

У роботі пропонуються методичні положення з формування та оцінки стану кон'юнктури ринку електротехнічних підприємств на засадах економічного моніторингу. Проведено дослідження та удосконалення понятійного апарату ринкової кон'юнктури. Проведено розширення ознак класифікації показників товарної кон'юнктури підприємства за рахунок введення ознаки «характер динаміки показника», що дозволяє оцінювати ступінь зміни кон'юнктуороформу-

ючих показників протягом певного періоду. Обґрунтовано методичний підхід до формування та ранжування показників кон'юнктури на основі блочно-експертного підходу. Розроблено методичні положення моніторингу ринкової кон'юнктури з використанням тригонометричних функцій. Вдосконалено методи визначення ризику оцінювання стану ринкової кон'юнктури підприємств із виготовлення асинхронних двигунів на основі методу попарних порівнянь факторів кон'юнктурного ризику, що дозволяє визначити відносні пріоритети кожного з факторів впливу на ступінь кон'юнктурних ризиків для підприємства.

Основні положення роботи підтверджені практичними результатами їх впровадження на підприємствах машинобудівного комплексу.

Ключові слова: кон'юнктура, ринок, показники, ризик, попит, пропозиція, ціна, якість, асинхронні двигуни.

Кобелева Т.А. Формирование и оценка конъюнктуры рынка электротехнической продукции. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 - экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Национальный технический университет «ХПИ», Харьков, 2012.

В работе разработаны методические положения по формированию и оцениванию состояния конъюнктуры рынка электротехнических предприятий на принципах экономического мониторинга. Усовершенствован понятийный аппарат рыночной конъюнктуры машиностроительных предприятий. Предложено рассматривать понятие «конъюнктура», исходя из комплексных позиций, как интегральный показатель, который позволяет воспроизводить динамическую оценку состояния экономической ситуации на определенном рынке. Изменено количество признаков классификации показателей товарной конъюнктуры предприятия за счет введения признака «характер динамики показателя», что позволяет оценивать степень изменения конъюнктурообразующих показателей в течение определенного периода. Исследован отечественный рынок электротехнической продукции, в частности асинхронных двигателей, на основе чего установлены особенности его функционирования, к которым отнесено: высокий уровень изменчивости, значительные объемы экспортно-импортных операций, тесная связь с программой энергетической безопасности нашей страны. С использованием блочно-экспертного подхода обоснованы наиболее важные показатели рыночной конъюнктуры, к которым отнесены: спрос, предложение, цена и качество продукции, рынок которой исследуется.

Анализ существующих методических подходов к формированию и оценке рыночной конъюнктуры позволил сделать вывод о том, что наиболее перспективным на современном этапе развития является мониторинговый подход, который органично совмещает в себе эмпирические, экспертные и экономико-

математические методы. Такой подход позволяет более объективно использовать имеющиеся аналитические возможности предприятий для диагностики состояния рыночной конъюнктуры предприятия. Разработан блочно-экспертный подход к формированию и ранжированию показателей рыночной конъюнктуры, что позволяет за счет комплексного рассмотрения всех показателей рыночной конъюнктуры интегрировать их в ограниченное количество наиболее важных конъюнктурообразующих факторов. Предложен методический подход к проведению мониторинга состояния рыночной конъюнктуры на основе использования тригонометрических функций, который позволяет анализировать и прогнозировать рыночные, производственные и финансовые показатели работы электротехнического предприятия, осуществлять постоянный рыночно-коммерческий мониторинг своей деятельности, своевременно предупреждать нежелательные тенденции как на самом предприятии, так и на рынке его продукции. Усовершенствованы методы определения риска оценивания состояния рыночной конъюнктуры предприятий по изготовлению асинхронных двигателей на основе метода попарных сравнений факторов конъюнктурного риска, что позволяет определить относительные приоритеты каждого из факторов влияния на степень конъюнктурных рисков для конкретного предприятия.

Основные положения работы подтверждены практическими результатами их внедрения на предприятиях машиностроительного комплекса.

Ключевые слова: конъюнктура, рынок, показатели, риск, спрос, предложение, цена, качество, асинхронные двигатели.

Kobeleva T.O. Forming and evaluation of the state of affairs of market of asynchronous engines. - Manuscript.

Dissertation on the receipt of scientific degree of candidate of economic sciences after specialty 08.00.04 is an economy and management enterprises (after the types of economic activity). it is the National technical university of «КНПУ», Kharkiv, 2012.

Methodical positions are in-process offered on forming and evaluation of the state of the state of affairs of market of electrical engineering enterprises on principles of the economic monitoring. Research and improvement of concept vehicle of the market state of affairs is conducted. Expansion of signs of classification of indexes of the commodity state of affairs of enterprise is conducted due to introduction of sign «character of dynamics of index», that allows to estimate the degree of change of indexes of conjuncture during a certain period. Grounded methodical approach is to forming and retying of indexes of the state of affairs on the basis of sectional and expert approach. Methodical positions of monitoring of the market state of affairs are developed with the use of trigonometric functions. The methods of determination of risk of evaluation of the state of the market state of affairs of enterprises are improved on making of asynchronous engines on the basis of method of for paring comparisons of factors of conjuncture risk, that allows to define relative priorities each of factors of influence on the degree of conjuncture risks for a concrete enterprise.

The substantive provisions of work are confirmed the practical results of their introduction on the enterprises of machine-building complex.

Keywords: state of affairs, market, indexes, risk, demand, suggestion, price, quality, asynchronous engines.

КОБЕЛЄВА ТЕТЯНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ФОРМУВАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ КОН'ЮНКТУРИ РИНКУ
ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск доктор екон. наук, проф. Перерва П.Г.

Підписано до друку 03.09.2012 р. Формат 60×84/16.
Обсяг 0,9 ум.-друк. арк. Папір офсетний. Друк різнограф.
Наклад 100 прим. Зам. №

Надруковано у центрі оперативної поліграфії ТОВ «Рейтинг».
Свідоцтво про держ. Реєстрацію ю.о. 24668889
61003, м. Харків, пров. Соляниківський, 4
Тел. (057) 771-00-92, 771-00-96.